

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

**STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA
VISOKOG OBRAZOVANJA U
FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE
OD 2012. DO 2022. GODINE
"SINERGIJA I PARTNERSTVO"**

Mostar, decembar 2012. godine

Predgovor

Dokument *Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine* rezultat je inicijative Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke da, u skladu sa Bolonjskom deklaracijom, zaključcima ministarskih konferencija koje su pratile dalji razvoj bolonjskog koncepta, Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju i Zakonima o visokom obrazovanju u kantonima Federacije BiH, podzakonskim aktima, zaključcima usvojenim na okruglim stolovima, organiziranim tokom 2011. i 2012. godine i, finalno, rezultatima provedenih javnih rasprava o nacrtu dokumenta, izradi zajedničke strateške pravce za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Bosni i Hercegovini.

Obaveze koje je Bosna i Hercegovina preuzela pristupajući Bolonjskom procesu 2003. godine podrazumijevaju izazove i potrebu za koordinacijom aktivnosti u cilju razvoja visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Radi bolje koordinacije i mogućnosti upravljanja procesima, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke donijelo je Odluku o formiranju radne grupe za izradu strateških pravaca razvoja visokog obrazovanja u sastavu:

1. Aldin Međedović, predsjednik,
2. mr. Husein Nanić, direktor Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH, član,
3. prof.dr. Borko Sorajić, direktor Centra za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH, član,
4. prof.dr. Enver Halilović, rektor Univerziteta u Tuzli, član,
5. prof.dr. Samir Arnautović, prorektor za međunarodnu saradnju, izdavačku djelatnost i studentski standard Univerziteta u Sarajevu, član,
6. doc.dr. Vahida Žujo, prorektor za naučno – nastavna pitanja Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, član,
7. prof.dr.sc. Safet Brdarević, prorektor za nastavu i studentska pitanja Univerziteta u Zenici, član,
8. prof.dr. Mujo Demirović, prorektor za finansije i razvoj Univerziteta u Bihaću, član,
9. Lejla Abdurahmanović, Sarajevo School of Science and Technology, član,
10. mr.sci. Esad Oruč, Internacionalni Burch univerzitet, član.

Pored gore navedenih članova Radne grupe, u izradi dokumenta učestvovali su spoljni eksperti:

1. prof.dr. Nihad Fejzić i
2. mr. Dino Mujkić.

Nakon što je Radna grupa usaglasila dokument, održane su javne rasprave na četiri javna i dva privatna univerziteta u Federaciji BiH, na kojima je učestvovalo preko 300 predstavnika akademske zajednice, studentskih unija, nevladinih organizacija i kantonalnih ministarstava obrazovanja. Svi kvalitetni prijedlozi i primjedbe sa javnih rasprava uključeni su u konačnu verziju dokumenta.

Sinergija i partnerstvo su bili osnovni principi rada na izradi *Strateških pravaca razvoja visokog obrazovanja*. Imajući u vidu da ujedinjeni naponi proizvode više efekata, posebna pažnja je posvećena različitim oblicima partnerstva i saradnje između visokoškolskih institucija i relevantnih ministarstava, a u osnovi koordinirane i promovirane od strane Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke. Programi i aktivnosti su međusobno komplementarni u cilju postizanja sinergijskog efekta.

S obzirom na to da je Radna grupa za izradu *Strateških pravaca* od samog početka bila svjesna kompleksnosti ovog izuzetno korisnog, ali i zahtjevnog projekta, smatramo se počašćenim da i u ovoj formi možemo podijeliti naše stečeno iskustvo.

	Predgovor	2
1.	Uvod	4
2.	Pregled stanja u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini	6
	Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH	10
2.1.	Misija	10
2.2.	Vizija	10
2.3.	Strateški ciljevi	11
	Sinergija i usaglašavanje Zakona o visokom obrazovanju u Federaciji BiH	11
2.3.1.	Promocija i podrška visokoškolskim institucijama – nastava i studenti	14
2.3.2.	Naučnoistraživački rad	24
2.3.3.	Finansiranje visokoškolskih ustanova i naučnoistraživačkog rada	26
2.3.4.	Međunarodna saradnja	28
3.	SWOT analiza	29
4.	Zaključak	33
5.	Akcioni plan- vremenski okvir	35

1. Uvod

Danas je sve više uvriježeno mišljenje da je efikasan visokoškolski sistem neophodan uslov za ekonomski i društveni razvoj. Ovaj sektor se smatra ključnim organom u jačanju uprave, razvoju istraživačkih generacija i znanja. Pored toga, razvoj visokog obrazovanja je od krucijalnog značaja za sveukupni razvoj obrazovnih sistema.¹

Od završetka rata pa do danas, Bosna i Hercegovina se suočava sa nizom problema u sistemu obrazovanja. Ustavno uređenje BiH, različite politike proistekle iz različitih zakonskih regulacija i nedovoljne nacionalne usklađenosti u obrazovanju na državnom, entitetskom nivou, kao i u Distriktu Brčko, dovode do različitog odnosa prema obrazovanju i obrazovnoj politici. Zakonska uređenja su raznolika, finansiranje visokog obrazovanja se obavlja na različite načine, veliki broj nastavnog osoblja je na početku, tokom i poslije rata napustio Bosnu i Hercegovinu. U javnom i privatnom sektoru dolazi do povećanja broja fakulteta i univerziteta. U Federaciji BiH je registrirano 6 javnih univerziteta i veći broj privatnih visokoškolskih ustanova (univerziteti i visoke škole). Kako sistem u visokom obrazovanju još uvijek nije definiran minimalnim zajedničkim standardima usaglašenim na svim nivoima vlasti, otvara se prostor za heterogenost i devijacije u načinu rada uz nepoštivanje osnovnih ljudskih prava, prava na obrazovanje, narušavanja integriteta i autonomije akademske zajednice u BiH, te dovodi u pitanje kvalitet akademskog, naučnoistraživačkog i univerzitetskog života.

Razvoj visokog obrazovanja je od ogromnog značaja za kulturološki, društveni i ekonomski razvoj zemlje. Jačanjem visokog obrazovanja ili, tačnije, primjenjivanjem usvojenih znanja i vještina, predstavlja korist za državu, ali i šire. Jaka akademska zajednica stvara pozitivnu, proaktivnu klimu koja privlači domaće i strane direktne investicije, što rezultira u održivom i uravnoteženom ekonomskom razvoju. Nova evropska visokoškolska politika je od velikog značaja za zemlje Jugoistočne Evrope. U Bolonjskoj deklaraciji se navodi: *“Značaj obrazovanja i obrazovne saradnje za razvoj i jačanje stabilnih, mirnih i demokratskih društava općenito se smatra ogromnim, a pogotovo po pitanju situacije u Jugoistočnoj Evropi”*.

Akademska zajednica u Bosni i Hercegovini ima težak zadatak, jer visoko obrazovanje i naučnoistraživački rad se u što skorijem roku moraju približiti, ne samo Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA) i Evropskom istraživačkom prostoru (ERA), već i predratnom

¹ Leen (2005): *Mapping Potential for Structured Engagement by Irish Aid with HEI*, str. 4

kvalitetu obrazovanja u BiH. Na ovom putu akademska zajednica ili zajednice moraju imati potrebnu podršku svih ministarstava, medija, privrednih subjekata i ostalih ključnih činilaca za razvoj društva.

Nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine u obrazovanju određene su njenom odgovornošću za osiguranje prava na obrazovanje. Shodno tome i zakonskim odgovornostima u oblasti obrazovanja, **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke** vrši upravne, stručne i druge poslove, te saraduje i koordinira aktivnostima sa kantonima, koje se, između ostalog, odnose na: predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; pedagoške standarde i normative; udžbeničku literaturu; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika; standarde i normative za visoko obrazovanje; naučnoistraživački rad na unapređenju odgojno-obrazovnog rada; đачki i studentski standard, itd.

Kao ključne, prepoznaju se uloga i funkcije ovog ministarstva na planu dogovaranja i osiguranja efikasnog koordiniranja aktivnosti obrazovnog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine, te pružanja stručne i druge podrške kantonima za uspješnu implementaciju politika djelovanja dogovorenih na nivou Bosne i Hercegovine.

Budući da je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ograničeno u svojim nadležnostima, a naročito kada je u pitanju legislativna uloga, znatno su umanjene i mogućnosti djelovanja. Ministarstvo je opredjeljena, budući da ima dominantno koordinativnu funkciju, da treba stvarati modele potrebnih zakona i podzakonskih akata, te ih nuditi kantonalnom i državnom nivou, čije su ustavne nadležnosti jasnije, i koordinirati rad na njihovoj obradi u legislativu nadležnih ministarstava.

U skladu sa potrebama, a na osnovu postavljenih ciljeva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke predlaže *Strateške pravce razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH* za period od 2012. do 2022. godine, koji će obuhvatiti niz aktivnosti potrebnih za sveobuhvatnu akciju implementacije zacrtanih ciljeva, definiranih u Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

Prilikom rada na dokumentu *Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja*, korišteni su dokumenti Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, postojeće strategije ili smjernice za razvoj visokog obrazovanja iz BiH, zemalja u okruženju i zemalja Evropske unije.

2. Pregled stanja u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini

Stvaranje Evropskog prostora za visoko obrazovanje postalo je široko priznata inicijativa koja pokriva zemlje u Evropi sa različitim ekonomskim, društvenim i političkim strukturama, kroz prihvatanje i primjenu evropskih standarda, strateških ciljeva i planova, kao što je predviđeno *Bolonjskom deklaracijom*, *Lisabonskom konvencijom* i drugim relevantnim dokumentima. Cjelokupna reforma unutar EHEA-e i procedura za harmonizaciju obrazovnih procesa među evropskim zemljama su u toku. Ovo predstavlja ključne korake koji omogućavaju, ne samo studentima već i zaposlenim osobama, mobilnost kroz Evropu, zasnovanu na transparentnosti i uzajamnom priznavanju kvalifikacija i diploma. Značaj reformi je veliki širom Evropskog prostora visokog obrazovanja. Razvoj procesa koji uređuju finansiranje visokog obrazovanja, uspostavljanje mehanizama za osiguranje kvaliteta, mobilnost nastavnika i studenata, autonomija i kvalitetno upravljanje visokoškolskim institucijama identificirani su kao ključni prioriteti u razvoju evropskog visokog obrazovanja u narednom periodu. Proces reforme je složen i zahtijeva podršku i angažiranost na svim ključnim nivoima - institucija i organizacija EU, državne vlade, agencija nastalih kao rezultat Bolonjskih reformi, nadležnih ministarstava i visokoškolskih ustanova.

Bosna i Hercegovina se pridružila Bolonjskom procesu 2003. godine i od tada je napravila značajan napredak, što je i potvrđeno u *Bologna Stocktaking Report 2009*²³. Izvještaj također potvrđuje da je visoko obrazovanje u BiH još uvijek suočeno sa nizom problema koji obuhvataju i rješavanje budućih zakonskih okvira u visokom obrazovanju.

Primjene dosadašnjih inicijativa za reformama u Bosni i Hercegovini proizlaze iz unutrašnje motivacije, entuzijazma pojedinaca i podrške kroz razne oblike međunarodnih i, nažalost, rijetkih domaćih projekata, uslovljenih nedostatkom sistema finansiranja visokoškolskih ustanova. Evropska unija primjenjuje niz ciljanih mjera koje, između ostalog, uključuju Instrument for Pre-accession (IPA), te Tempus programe kao podršku

Bosni i Hercegovini u nastojanjima da se implementiraju procesi evropskih reformi i da se poboljša i harmonizira struktura visokog obrazovanja i obrazovni pravni okvir u skladu sa specifičnim potrebama zemlje. IPA nudi pomoć zemljama uključenim u proces pristupanja

² Bologna Stocktaking Report je Nacionalni izvještaj za period između dvije ministarske konferencije za praćenje rezultata Bolonjskog procesa

³ Rauvargers, A.: *Bologna Process Stocktaking Report 2009*

Evropskoj uniji, s ciljem da se unaprijedi efikasnost i usklađenost pratećih mjera putem jednog okvira kako bi se ojačao institucionalni kapacitet, prekogranična saradnja, ekonomski i društveni razvoj. Pored projekata Evropske unije, postoji i niz aktivnosti kao što su projekti finansirani od strane Austrijske agencije za razvoj, WUS-a Austria, Soroš fondacije u BiH, Britanskog vijeća, Vijeća Evrope i niza drugih organizacija koje su imale za cilj podršku reformama i razvoju visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Zbog svog složenog ustavnog sistema, sektor visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini je visoko heterogen, i ima asimetričnu strukturu sa tri nivoa vlasti. Cjelokupna politička i administrativna struktura BiH odražava se na okvir visokog obrazovanja u BiH. Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta i jednog distrikta - Republika Srpska, Federacija Bosne i Hercegovine koja se sastoji od 10 kantona, te Brčko Distrikt. Stoga je i sektor visokog obrazovanja decentraliziran, te je vlast nad relevantnim pitanjima podijeljena između **14 odgovornih ministarstava**: 2 entitetska ministarstva za obrazovanje, 10 kantonalnih ministarstava za obrazovanje, Odjela za obrazovanje u Brčko Distriktu i Ministarstva civilnih poslova BiH na državnom nivou. Nadalje, nedavno je osporena i koordinirajuća nadležnost Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, što praktično znači da su u BiH obrazovne politike u punoj nadležnosti 10 kantona⁴, Republike Srpske i Distrikta Brčko. Ministarstvo civilnih poslova BiH je upravna organizacija sa mandatom da koordinira obrazovne politike unutar zemlje i na međunarodnom nivou, te je zaduženo i za međunarodnu obrazovnu saradnju. Ministarstvu civilnih poslova BiH nedostaju mandat, mehanizmi za provedbu, finansijski i institucionalni kapaciteti koji su neophodni za koordinaciju i rješavanje ključnih aspekata obrazovne reforme.

Na osnovu prijedloga Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine 2007. godine, usvojen je Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini («Službeni glasnik Bosne i Hercegovine», broj 59/07 i 59/09). Zbog nedostatka mehanizama za provedbu, njegova implementacija još nije na adekvatnom nivou. Spor napredak u implementaciji ovog zakona je uzrokovan ustavnim uređenjem u kojem odgovornost za visoko obrazovanje ostaje na nivou entiteta u Republici Srpskoj, u Federaciji Bosne i Hercegovine na nivou kantona i nezavisne administrativne jedinice Brčko Distrikta.

⁴ Ustavni sud Federacije BiH je na sjednici 28.09.2010., donio presudu kojom se utvrđuje da odredbe čl. 15. i 16. Zakona o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave nisu u skladu sa članom III.4.b) i c) Ustava Federacije BiH. Nakon provedenog postupka, ovaj sud odlučio je da je članom III.4. Ustava FBiH propisano da **kantoni imaju sve nadležnosti** koje nisu izričito povjerene federalnoj vlasti. Posebno su nadležni za utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja, te utvrđivanje i provođenje kulturne politike.

U nedostatku političkog ambijenta za uspostavu državnog ministarstva za obrazovanje i nauku, učinjeni su određeni napori da se funkcionalizira visoko obrazovanje kako bi se prilagodili potrebi za zajedničkim razvojem. Na osnovu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju osnovane su dvije institucije, čiji je zadatak podrška sistemu visokog obrazovanja u BiH:

- **Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta (HEA)** je uspostavljena Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju kao samostalna upravna organizacija. HEA u okviru svojih nadležnosti saraduje sa relevantnim domaćim institucijama, obrazovnim vlastima u BiH, entitetima, kantonima i Brčko Distriktom, akademskom zajednicom, međunarodnom zajednicom i drugim relevantnim interesnim grupama.
- **Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz područja/oblasti visokog obrazovanja (CIP BiH)** formiran je Okvirnim zakonom kao samostalna upravna organizacija, a nadležan je za informiranje i poslove priznavanja u oblasti visokog obrazovanja u okviru Konvencije o priznavanju diploma u visokom obrazovanju (Lisabonska konvencija).

Poslije izmjene Zakona o visokom obrazovanju u Republici Srpskoj u junu 2010. godine, uspostavljena je Agencija za akreditaciju Republike Srpske na entitetskom nivou. Planirano je da Agencija za akreditaciju Republike Srpske radi u saradnji sa Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete u BiH, iako je opravdana zabrinutost da asimetričnost procesa akreditacije, koji je nastao formiranjem Agencije za akreditaciju RS-a, može nadalje biti u funkciji heterogenosti sistema visokog obrazovanja, što će usporiti započete procese razvoja povjerenja društva prema akademskoj zajednici i visokoškolskim ustanovama. Na osnovu čl. 115. Zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske, formirana je Rektorska konferencija Republike Srpske. U svrhu pojačavanja kapaciteta ministarstava obrazovanja, a na osnovu nadležnih zakona u Republici Srpskoj, Kantonu Sarajevo, Unsko-sanskom kantonu, formiraju se vijeća za visoko obrazovanje.

Osim zakonskih i okvirnih preduslova, jedan od ključnih faktora za reformu i intenzifikaciju razvoja visokog obrazovanja je integracija univerziteta, predviđena Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, te ostalim usvojenim zakonima u BiH. Integracija je optimalizacija procesa, koja omogućava efikasniji rad visokoškolskih ustanova kroz: centraliziranu politiku i upravljanje, sveukupno planiranje za sve fakultete, optimalizaciju administracijskih tijela, studentskih službi, naučnoistraživačkog rada, osiguranja kvaliteta, biblioteka, prostornih kapaciteta, zajedničkih nastavnih planova i programa, programa cjeloživotnog učenja, finansijskog poslovanja, međunarodne saradnje i transparentnijih dogovora sa nadležnim ministarstvima. Dok se neintegrirani univerziteti sastoje od fakulteta koji

su zasebna pravna tijela, integrirani univerziteti su funkcionalno centralizirani i univerzitet predstavlja jedno pravno tijelo. Od 8 javnih univerziteta u BiH, 3 javna univerziteta sa područja Federacije BiH, i to: Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru i Sveučilište u Mostaru još uvijek nisu integrirani univerziteti. Trenutno je u toku IPA projekat "Reforma finansiranja visokog obrazovanja u BiH", koji ima zadatak da kroz jednu komponentu predloži model finansiranja univerziteta u BiH. Bosna i Hercegovina u narednom periodu mora učiniti sve neophodno za optimalizaciju procesa kroz nove ili postojeće zakonske okvire, a u uskoj saradnji sa svim bitnim akterima u ovim procesima kako bi visokoškolske institucije bile konkurentne na evropskom tržištu visokog obrazovanja.

3. Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH

3.1. Misija

Misiju definiramo kao *obavezu* ili *zadatak* Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke. Zadatak Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke u periodu od 2012. do 2022. godine će biti da:

- učestvuje u realizaciji programa razmjene studenata dodiplomskog, postdiplomskog i doktorskog studija, te akademske razmjene;
- obavlja savjetodavne poslove na uspostavljanju održivog sistema finansiranja visokog obrazovanja, kao i sistema finansiranja studentskog standarda;
- prati i koordinira implementacije odredbi međunarodnih konvencija, sporazuma i drugih dokumenata u oblasti visokog obrazovanja, koje je preuzela Bosna i Hercegovina;
- daje podršku nastavno-naučnim procesima u dodiplomskoj, postdiplomskoj nastavi i doktorskome studiju, kao i obrazovanju u specijalističkim disciplinama, cjeloživotnom učenju i učenju na daljinu;
- pruža podršku i prati implementaciju standarda i normativa u visokom obrazovanju;
- daje podršku razvoju akademske i bibliotečke mreže;
- usko sarađuje sa nadležnim kantonalnim, entitetskim i državnim vlastima na polju visokog obrazovanja, koordinira međuuniverzitetsku saradnju u cilju reforme sistema visokog obrazovanja; radi na podizanju kvaliteta studija;
- inicira i pruža podršku uspostavljanju i učvršćivanju veza između visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i visokoškolskih ustanova u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

3.2. Vizija

Viziju definiramo kao dalekosežnu zamisao Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke o željenom učinku, a u skladu sa postojećim zakonskim okvirima. Dalekosežna zamisao Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za period od 2012. do 2022.godine važan je dio, i neophodan za održivi razvoj, a posebno s aspekta ostvarivanja definirane misije.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u periodu od 2012. do 2022. godine biti oslonac visokoškolskim ustanovama u njihovom nastojanju da se približe Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Kroz realizaciju niza aktivnosti predviđenih strateškim ciljevima, a u skladu sa ustavnim ovlastima, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će imati jaku savjetodavnu i koordinirajuću ulogu, povezivajući visokoškolske ustanove, kantonalna ministarstva, a u cilju zajedničkog interesa, razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će igrati važnu ulogu u osposobljavanju **kvalitetnog kadra** kao osnovnog resursa konkurentne ekonomije u Federaciji BiH **zasnovane na znanju**.

3.3. Strateški ciljevi

Na osnovu utvrđene vizije, misije, a u skladu sa zakonskim i ekonomskim okvirom, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke predlaže strateške ciljeve predviđene za period od 2012. do 2022.godine.

3.3.1. Sinergija i usaglašavanje zakona o visokom obrazovanju u Federaciji BiH

Najvažniji međunarodni izvor harmonizacije obrazovnih politika u visokom obrazovanju širom Evrope je Bolonjska deklaracija i naknadni relevantni dokumenti: izvještaji sa ministarskih konferencija, nacionalni izvještaji (*Stocktaking reports*), *Communiqués*, itd. Također, Evropska univerzitetska asocijacija (EUA) svake dvije godine provodi istraživanje o razvoju visokog obrazovanja širom zemalja Bolonjskog procesa, te publicira izvještaj *Trendovi* (Trends), koji služi kao instrukcija za budući rad svim članicama bolonjske zajednice.

Na osnovu ovih deklaracija, evropskih dokumenata i smjernica, Bosna i Hercegovina je usvojila *Okvirni zakon o visokom obrazovanju* u julu 2007. godine, nakon skoro četiri godine političkih rasprava. Njegovi glavni ciljevi su učiniti pravovaljanim i prihvaćenim evropske strateške ciljeve i planove, kako su propisani Bolonjskom deklaracijom⁵ i naknadnim relevantnim dokumentima, i odrediti visoko obrazovanje kao područje od posebnog interesa za BiH. Nakon usvajanja, utvrđen je period od šest mjeseci za njegovu provedbu u ostalim nadležnim ministarstvima u BiH. Tačnije, za sve niže državne nivoe postavljen je rok od šest mjeseci da usklade svoje zakone o visokom obrazovanju sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju. Međutim, s obzirom da se radi o Okvirnom zakonu koji nema direktnu primjenu, članom 63. propisano je da će se sva pitanja iz oblasti visokog obrazovanja, koja nisu regulirana ovim zakonom, regulirati

⁵19. juna 1999. godine, 29 evropskih ministara za obrazovanje potpisalo je Bolonjsku deklaraciju o uspostavi Evropskog prostora za visoko obrazovanje do 2010. godine i promociji evropskog visokoškolskog sistema u čitavom svijetu. BiH je pristupila Bolonjskom procesu 18. septembra 2003. godine na Berlinskoj konferenciji.

zakonima na nivou Republike Srpske i kantona. Ovakva odredba je dovela do dalje heterogenizacije prostora visokog obrazovanja u BiH i, nadalje, dozvolila da na relativno malom tržištu rada kao što je BiH imamo velike različitosti u primjeni bolonjskih ciklusa studiranja i akademskih zvanja koja prate završetak ciklusa. U momentu pisanja ovog izvještaja, još nije usvojen jedinstven BiH pravilnik o korištenju akademskih titula, te sticanju naučnih i stručnih zvanja, o čemu se bezuspješno pokušava postići dogovor još od usvajanja Okvirnog zakona. Kao što je prikazano u tabeli 1., sva nadležna ministarstva su kasnila sa usvajanjem zakona, a u Srednjobosanskom kantonu Zakon o visokom obrazovanju još nije usvojen.

Tabela 1.

	BROJ SLUŽBENOG GLASNIKA	DATUM DONOŠENJA
OKVIRNI ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU	59/07	30.07.2007.
	59/09	23.07.2009.
ZAKONI ENTITETA, KANTONA I BRČKO DISTRIKTA BiH		
Republika Srpska	73/10	30.07.2010.
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	90/09	23.09.2009.
Unsko-sanski kanton	08/09	15.06.2009.
Posavski kanton	01/10	18.02.2010.
Tuzlanski kanton	08/08	28.07.2008.
Zeničko-dobojski kanton	06/09	27.04.2009.
Srednjobosanski kanton	nema zakon	
Hercegovačko-neretvanski kanton	04/12	19.03.2012.
Zapadnohercegovački kanton	10/09	06.07.2009.
Kanton Sarajevo	22/10	27.08.2010.
Kanton 10	09/09	10.12.2009.
Bosansko-podrinjski kanton	02/10	28.01.2010.

3.3.1.1. Detaljna analiza postojećih zakona

S obzirom na različit vremenski okvir usvajanja zakona, njihovih izmjena i usaglašavanja, različitost u prioritetima naglašenim u zakonima, u narednom periodu od 2013. do 2014. godine potrebno je napraviti detaljnu analizu svih zakona svih kantona na području Federacije BiH. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će, u skladu sa svojim ovlaštenjima i dužnostima, pomoći da se zakoni usaglase i približe standardima i normama potrebnim da BiH učestvuje u procesima reformi i razvoja visokog obrazovanja. Zakoni kantona moraju u ključnim evropskim i bolonjskim principima kao što su autonomija visokoškolskih ustanova, bolonjski ciklusi, osiguranje kvaliteta i akreditacija, izbori i referentnost nastavnika, finansiranje, transparentnost i sl., biti usaglašeni kako na nivou Federacije BiH, tako i na nivou BiH. Harmonizacija zakonskih rješenja nije u cilju supresije diverzifikacije, kreativnosti, njegovanja posebnosti i brendiranja, nego upravo u razvoju povjerenja javnosti i tržišta rada prema kadrovima koji se školuju na visokoškolskim ustanovama.

3.3.1.2. Donošenje novih statuta i strategija razvoja visokoškolskih ustanova

U periodu od 2003. godine, kada je Bosna i Hercegovina pristupila Bolonjskom procesu, implementira se veliki broj projekata koji imaju za cilj prilagođavanje visokog obrazovanja BiH principima i smjernicama Evropskog prostora visokog obrazovanja. Nažalost, često statuti visokoškolskih ustanova i njihove strategije ne odgovaraju programskim zadacima i projektima koje visokoškolske ustanove prihvataju kao prioritetne zadatke. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u periodu od 2013. do 2015. godine, u skladu sa svojim ovlastima, savjetovati i pomagati u izradi novih statuta, kao i novih strategija razvoja visokoškolskih ustanova, a u skladu sa postojećim zakonima. Strategije visokoškolskih ustanova treba predlagati, komunicirati i usvajati u skladu sa EU i BiH smjernicama za osiguranje kvaliteta.

3.3.1.3. Praćenje izmjena i dopuna zakona o visokom obrazovanju, strateških dokumenata i statuta

Brz razvoj i promjene u načinu djelovanja visokoškolskih ustanova, odgovaranje na zahtjeve društva i tržišta, pozicioniranje univerziteta u prostor konkurentnog Evropskog prostora visokog obrazovanja podrazumijevaju stalni monitoring i praćenje razvoja tih procesa.

Obaveza Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke je razvijanje sopstvenih procesa osiguranja kvaliteta kako bi bili u mogućnosti adekvatno pratiti procese razvoja i izmjene visokog obrazovanja u Federaciji BiH.

U periodu od 2012. do 2022.godine, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će raditi na konstantnom razvoju internih procedura i provoditi monitoring implementacije zakona.

3.3.2. Promocija i podrška visokoškolskim ustanovama – nastava i studenti

3.3.2.1. Mobilnost

Puna implementacija suplementa/dodatka diploma, koji će biti prepoznatljiv u širem okruženju, u skladu sa dokumentom *Diploma supplement model for Bosnia and Herzegovina*, koji je u okviru zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope pod nazivom “Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (SHE)” i naknadno dokumentom HEA “Uputstvo o formi i sadržaju diplome i dodatka diplome koju izdaju akreditirane visokoškolske ustanove” (“Službeni glasnik BiH”, broj 86/09) načinjen kao doprinos internacionaliziranju diploma stečenih u našoj zemlji i put ka unapređenjima u shemama mobilnosti i međunarodnom prepoznavanju i priznavanju akademskih i profesionalnih kvalifikacija.

Potrebna je potpuna primjena Nacionalnog kvalifikacijskog okvira u praksi kako bi se na osnovu kvaliteta studija u zemlji obezbijedila mobilnost nastavnog kadra i studenata, što bi u konačnici dovelo do harmonizacije domaće prakse sa podmaklom fazom legislativnog prilagođavanja Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

Ministarstvo će inicirati i koordinirati aktivnosti između kantonalnih resornih ministara i akademskih autoriteta za prihvatanje dijela podataka za dodatak diplomu od strane svih ministara, te izradu prijedloga ili modela podzakonskih akata koji bi uredili ovu oblast. Kantonalna ministarstva će, kao nadležna za oblast, ove modele moći koristiti kao preporuke, a svoje će zakone modificirati i predlagati u skladu sa utvrđenim potrebama na terenu.

Trenutno je problematizirano pitanje mobilnosti nastavnika i studenata između visokoškolskih ustanova unutar Federacije BiH i BiH. Veliki jaz u povjerenju između privatnih i javnih visokoškolskih ustanova moguće je riješiti intenziviranjem procesa akreditacije i osiguranja kvaliteta, koji trebaju biti zajednički dogovoreni parametar svih visokoškolskih ustanova.

Osnivanje Fonda za mobilnost studenata i nastavnog osoblja

Iz dostupnih informacija proizlazi da je mobilnost i studenata i nastavnog kadra veoma niska kako na lokalnom, tako i na regionalnom i međunarodnom planu. Uzroke takvom stanju

nalazimo u nedovoljnim finansijskim stimulacijama institucijama koje su u stanju povećati kvalitet i kvantitet međunarodne saradnje.

Naglašavamo da se efekti mobilnosti odnose na:

- cijelu univerzitetsku zajednicu, uključujući studente i osoblje;
- to kako osoblje i studenti razumiju prirodu univerzitetskih studija;
- način na koji se integriraju u lokalnu univerzitetsku zajednicu ili lokalno stanovništvo mjesta u kojem žive.

Sa mobilnošću dolazi do priliva novih „drugačijih” studenata i osoblja sa različitim iskustvima i idejama o akademskim studijama, studenti imaju priliku da se upoznaju sa lokalnim studentima i drugim strancima, i mnogi sebe vide u drugačijem svjetlu i dobijaju podsticaj da se mijenjaju.

Sa porastom broja odlazećih studenata dolazi do pritiska na nastavno osoblje da inovira programe i metode poučavanja/učenja. Također, dolazeći/odlazeći studenti utiču na ukupan uspjeh univerziteta, što je njihov broj veći, to je uticaj veći.

Evropa izuzetnu pažnju posvećuje mobilnosti, tako da je cilj da do 2020.godine najmanje 50% ukupne populacije mladih u Evropi između 16 i 29 godina dobije šansu da se u nekom periodu uključi u neki oblik prekogranične saradnje.

Mobilnost podrazumijeva razmjenu nastavnika i studenata, njihov boravak i rad kako u inostranstvu, tako i u Bosni i Hercegovini. Nastavnici koji dolaze u Bosnu i Hercegovinu često su angažirani na duži period, što podrazumijeva i sklapanje posebnih ugovora o radu. Radi komplicirane administrativne strukture regulirane Zakonom o zapošljavanju stranaca, visokoškolske institucije, a često i zainteresirani pojedinci, odustaju od ove vrste angažmana i učestvovanja u našim nastavnim i naučnim procesima. Na osnovu prijedloga i zahtjeva visokoškolskih ustanova, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke predložit će izmjenu Zakona o zapošljavanju stranaca u Federaciji BiH. Izmjene ovog zakona i omogućavanje fleksibilnijeg pristupa otvorit će put i pojačati mobilnost iz inostranstva u BiH, a samim tim i omogućiti jačanje kvaliteta visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Priznavanje prethodnog učenja

Priznavanje **prethodnog učenja** treba zasnivati na transparentnim, strogim, konzistentnim i pravednim načelima, a u skladu sa Evropskim smjernicama o priznavanju neformalnog i formalnog učenja.

Putevi realizacije:

- sve visokoškolske ustanove/univerziteti donijet će pravilnike o priznavanju prethodnog učenja,
- izraditi jasne kriterije kako bi se prethodno učenje (formalno, neformalno i informalno) priznavalo u svrhu upisa na visokoškolske ustanove i vrednovao ishod učenja i dodjeljivao odgovarajući broj ECTS bodova,
- ustanoviti centre za cjeloživotno obrazovanje na svim univerzitetima.

Mobilnost studenata i nastavnika osnova je reformskih procesa od 1999. godine i pokretanja bolonjske inicijative. Promocija i podrška mobilnosti odvijat će se u uskoj saradnji sa visokoškolskim ustanovama. Potrebno je izraditi set kriterija za podršku i promociju mobilnosti. U periodu od 2012. do 2014. godine, Ministarstvo će kreirati bazu podataka i primjera dosadašnje mobilnosti u inostranstvo i iz inostranstva u BiH. Posebna pažnja će se pokloniti praćenju dosadašnjih projekata mobilnosti (ERASMUS, CEEPUS, Brain Gain Program, Fulbright Program).

3.3.2.3. Internacionalizacija visokog obrazovanja u Federaciji BiH

U saradnji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH, koje je ingerentno u oblasti međunarodne saradnje, organizirat će se veći broj bilateralnih i multilateralnih skupova na kojima će se utvrditi uslovi saradnje u oblasti obrazovanja, te ugovoriti načini proširivanja saradnje u regionu i, prije svega, modaliteti međusobnog priznavanja stečenih kvalifikacija i otvaranje univerziteta regiona za mobilnost studenata i profesora.

Neophodan je rad na legislativi koja će omogućiti veću mobilnost i, na kraju, dovesti do stvaranja mreže balkanskih univerziteta, te ostvarivanje veza sa zemljama Evropske unije putem povezivanja sa EHEA, ERA i sličnim mrežama.

Prihvatanje jedinstvenih regionalnih normativa i standarda u visokom obrazovanju, zadržavajući specifičnosti lokalnih, kulturnih i socijalnih matrica, koji bi mobilnost učinili prihvatljivom svim univerzitetima regiona.

Neprestana borba za podizanje kvalitativnog nivoa studiranja, kako u nastavno – naučnim procesima, tako i u pogledu strukturiranja uslova za studiranje i izjednačavanje nivoa studentskog standarda, nužan je element ujednačavanja kriterija studiranja i nivoa stečenih znanja i vještina kako bi se postigla transparentnost sertifikata i uklonile zapreke u nivou obrazovanja, te postigla veća mobilnost nastavnog kadra i studenata i u okviru širih integracija.

Bosna i Hercegovina učestvuje u raznim projektima koji se finansiraju i implementiraju od strane raznih organizacija (Tempus, IPA, WUS Austria, ADA, Vijeće Evrope, OPA itd.). Većina tih projekata u sebi ima veliki stepen podrške internacionalizaciji BiH, odnosno visokoškolskim ustanovama iz BiH. Promocija saradnje i praćenje uspjeha tih projekata jedan je od zadataka i strateških ciljeva Ministarstva. U periodu od 2013. do 2014. godine, Ministarstvo će izraditi jasne kriterije podrške internacionalizaciji kroz postojeće projekte u obliku sufinansiranja i subvencioniranja internacionalizacije, a u skladu sa omogućenim budžetom.

Pored mjera koje bi bile usmjerene na podršku internacionalizaciji kroz projekte, Ministarstvo će nastojati internacionalizirati i svoje kapacitete, i to u pravcu uske saradnje sa drugim ministarstvima u zemljama u okruženju, Evrope i svijeta.

3.3.2.4. Osiguranje kvaliteta

U skladu sa zaključcima Berlinskog sastanka 2003. godine, pokazalo se da kvalitet visokog obrazovanja predstavlja srž uspostavljanja Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri su se obavezali podržati dalji razvoj osiguranja kvaliteta na institucionalnom, nacionalnom i evropskom nivou. Istakli su potrebu za razvojem zajedničkih kriterija i metodologije osiguranja kvaliteta. Također su naglasili da, saglasno sa principima institucionalne autonomije, primarna odgovornost za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju leži na svakoj instituciji posebno, a to osigurava osnovu za stvarnu odgovornost akademskog sistema unutar nacionalnog okvira kvaliteta. Zbog toga su se složili da do 2005. godine nacionalni sistemi osiguranja kvaliteta trebaju sadržavati:

- Definiciju odgovornosti institucija i tijela koja su uključena;
- Evaluaciju programa ili institucija, uključujući internu ocjenu, eksterni pregled, učešće studenata i objavljivanje rezultata;
- Sistem akreditiranja i licenciranja;
- Međunarodno učešće, saradnju i povezivanje.

Da bi podstakli i pokrenuli implementaciju osiguranja kvaliteta na univerzitetima, koja bi bila u skladu sa postojećim preporukama, prije svega bi bilo potrebno definirati jasnu i preciznu politiku implementacije kvaliteta na univerzitetima, i tamo gdje ih nema, savjetovati i podržati osnivanje ureda za osiguranje kvaliteta, i kontinuirano sprovoditi medijsku i međustudentsku kampanju o značaju osiguranja kvaliteta. Ministarstvo će u periodu od 2013. do 2014. godine napraviti pregled stanja i dati preporuke za izmjenu postojećih procedura tamo gdje je neophodno. Očekuje se da će se do kraja 2013. godine završiti sveobuhvatni proces institucionalnih akreditacijâ, a naknadno započeti i akreditaciju studijskih programa. Ministarstvo

će u narednom periodu imati savjetodavnu ulogu u saradnji sa Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH.

Ministarstvo će, također, pomagati i podržavati dosljednu primjenu evropskih standarda i smjernica za vanjsko i unutrašnje osiguranje kvaliteta i osiguranje kvaliteta Agencije za akreditaciju kako bi Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta postala punopravni član ENQA-e.

Putevi realizacije:

- utvrđivanje i implementacija formalno – pravnih odredbi za sistem akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa;
- podrška neophodnim aktivnostima da Agencija HEA postane punopravni član Registra (EQAR);
- sistematsko ispunjavanje uslova za uključivanje domaćeg visokog školstva u Evropski prostor visokog obrazovanja kao ravnopravnog partnera.

3.3.2.5. Uključenje visokog obrazovanja Federacije BiH u Evropski prostor visokog obrazovanja i Evropski istraživački prostor

Bosna i Hercegovina je 2003. godine utvrdila formalnu spremnost i želju da se priključi reformama koje imaju za cilj priključenje visokog obrazovanja BiH u Evropski prostor visokog obrazovanja i Evropski istraživački prostor. U narednom periodu od 2012. do 2022. godine, Ministarstvo će redovno pratiti i evaluirati procese, odnosno promovirat će i podržavati bosanskohercegovačke visokoškolske ustanove u njihovom nastojanju da budu punopravni član zajedničkog evropskog obrazovnog prostora, i u njemu pozicionirani integrirani univerziteti.

Putevi realizacije:

- dosljedna i kvalitetna primjena Okvirnog zakona o visokom obrazovanju,
- sve visokoškolske ustanove primjenjuju principe Bolonjske deklaracije i pratećih dokumenata,
- jednostavnija, efikasnija i reprezentativnija organizacija univerziteta model je koji omogućava lakšu komunikaciju univerzitet – okolina/zajednica,
- izraditi strateške dokumente na nivou univerziteta i pojedinih visokoškolskih ustanova za priključivanje Evropskom prostoru visokog obrazovanja i Evropskom istraživačkom prostoru,

- učešće i inicijative u projektima Evropske unije (IPA, TEMPUS, FP i u budućnosti ERASMUS FOR ALL).

3.3.2.6. Kreiranje baze podataka o prošlim i tekućim međunarodnim projektima

S obzirom na to da je veliki broj aktivnosti na univerzitetima usmjeren na projekte koji imaju internacionalni karakter, nužno je napraviti bazu podataka o svim prošlim i tekućim projektima. U saradnji sa uredima za međunarodnu saradnju, Ministarstvo će predložiti izgled i sadržaj baze, kao i alate transparentnosti u ovoj oblasti do kraja 2014. godine. U budućnosti ova baza podataka bila bi dostupna svim zainteresiranim i bila bi redovno održavana.

3.3.2.7. Uvođenje cjeloživotnog učenja (LLL)

Kako bi se uspostavio kvalitetan sistem cjeloživotnog učenja, potrebna je podrška saradnji sa privredom i sveobuhvatna provedba politika cjeloživotnog učenja kroz partnerstvo sa svim relevantnim nositeljima interesa (vlastima, visokoobrazovnim ustanovama, studentima, zaposlenim i poslodavcima), što je uslovljeno donošenjem nacionalnog kvalifikacijskog okvira.

Oblici cjeloživotnog obrazovanja su **formalno obrazovanje** (npr. kurs na fakultetu), **neformalno obrazovanje** (npr. usavršavanje vještina potrebnih na radnom mjestu), i **informalno obrazovanje**, međugeneracijsko učenje (razmjena znanja u porodici, među prijateljima).

Putevi realizacije:

- formirati centre za razvoj karijera pri visokoškolskim ustanovama;
- otvaranjem centara za cjeloživotno učenje (LLL) omogućiti razvoj i produbljivanje stručnih znanja, vještina i sposobnosti prilagođavanja programa tržištu rada, tj. usklađivanje programa obrazovanja odraslih s potrebama tržišta rada, praćenje razvoja nauke i naučnih dostignuća struke u stručnom usavršavanju;
- povezivanje i saradnja sa naučnim ustanovama, ministarstvima, privrednim komorama, agencijama, stručnim udruženjima, različitim udruženjima i sličnim institucijama;
- razmjena iskustava i informacija;
- učenje jednih od drugih o reformama obrazovnih sistema od obrazovno-političkog do provedbenog nivoa;
- uočavanje korisnih pristupa u ugrađivanju ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje;

- posebnosti pronalaženja modela primjerenih mogućnostima i zatečenom stanju obrazovnog sistema;
- identificiranje i diseminacija važnih zaključaka/dobrih praksi, koji mogu biti primijenjeni u obrazovnom sistemu.

Glavni razlog nastanka i primjene koncepcije cjeloživotnog obrazovanja, odnosno učenja, jesu sve brže tehnološke i društvene promjene zbog kojih postojeće znanje, vještine, vrijednosti, stavovi i navike sve brže zastarijevaju. Budući da se mora učiti čitav život, ali se čitav život ne može ići u školu, obrazovanje i odgoj se u odrasloj dobi uglavnom ne odvijaju u školi, nego tamo gdje odrasla osoba može imati pristupe kvalitetnim informacijama. Obrazovne reforme i izmjene nastavnog programa trebaju se osmišljavati na konceptu cjeloživotnog učenja, te moraju zahvatiti ne samo edukaciju mladih, nego i odraslih. Uključivanje podsistema neškolskog obrazovanja odraslih u obrazovni sistem drži se minimalnim konceptualnim standardom savremenih obrazovnih sistema. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u periodu od 2012. do 2015. godine raditi na uspostavljanju procedura za organiziran sistemski pristup cjeloživotnom učenju. U ovom trenutku potrebna je analiza trenutnih aktivnosti na ovom području, jer ne postoji jasna koordinacija i određivanje prioriteta u oblasti cjeloživotnog učenja, a postoji veliki broj inicijativa. Te inicijative usmjerene su na obrazovanje odraslih, prekvalifikacije itd.

3.3.2.8. Postići punu integraciju univerziteta

Jedna od osnovnih smjernica Bolonjskog procesa je i postići punu integraciju univerziteta.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke podržavat će procese optimalizacije ljudskih i infrastrukturnih kapaciteta, kao i sljedeće aktivnosti:

- rad sa rektorskom konferencijom, menadžmentom univerziteta i članicama neintegriranih univerziteta na prevazilaženju problema koji prate ispunjavanje zakonske dužnosti propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju;
- izrada studije o razlozima spore implementacije zakona u pogledu integracije univerziteta, definiranje problema i načina njihovog mogućeg rješavanja, povoljnog za sve učesnike u procesu;
- izrada akcionog plana djelovanja na otklanjanju ovih uzroka i načina motiviranja fakulteta da uđu u procese integracija kao što su obavezna komunikacija sa zakonskim pravnim subjektima, naročito u pogledu određivanja smjera i visine transfera finansijskih sredstava koja se usmjeravaju ka akademskoj zajednici.

3.3.2.9. Jačanje autonomije univerziteta

Nezavisnost i autonomija univerziteta osiguravaju da se sistemi visokoškolskog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada neprekidno prilagođavaju promjenama, zahtjevima društva i promoviraju napretke u nauci.

Putevi realizacije:

- dosljedna primjena Okvirnog zakona o visokom obrazovanju i njegov prijenos na kantonalne zakone;
- nakon integracije univerziteta, doprinijeti jačanju autonomije univerziteta.

Autonomija univerziteta može se posmatrati kroz sljedeće oblike:

- Akadska autonomija podrazumijeva samostalno razvijanje i primjenu nastavnih planova i programa, otvaranje novih naučnoistraživačkih odsjeka i studijskih grupa, prijem nastavnika i saradnika, primanje studenata, određivanje metode nastave i provjere znanja studenata, dodjelu zvanja profesorima i drugom osoblju, kao i autonomiju istraživačkog rada;
- Upravljačka autonomija omogućava imenovanje rektora, dekana, upravnog odbora, uređenje strukture i aktivnosti sopstvenim pravilima u skladu sa postojećim zakonom, drugim važećim zakonima i svojim statutima, sklapanje ugovora za robe i usluge, osnivanje komercijalnih preduzeća za obrazovne i istraživačke svrhe, te upravljanje zemljištem i zgradama koje su već u njenom vlasništvu, a u skladu sa primjenjivim zakonima;
- Finansijska autonomija koja omogućava primanje i upravljanje sredstvima iz bilo kojeg zakonitog izvora. Ovaj oblik autonomije ujedno predstavlja veliku odgovornost visokoškolskih institucija, kvalitetno upravljanje i transparentnu upotrebu finansija.

Ministarstvo će u periodu od 2012. do 2022. godine promovirati autonomiju univerziteta i visokoškolskih institucija.

3.3.2.10. Uvrstiti socijalnu dimenziju u visoko obrazovanje

Država mora preuzeti brigu o ovim slojevima stanovništva. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke već kontinuirano pomaže sve studente romske i drugih manjinskih nacionalnosti, studente sa invaliditetom i socijalno ugrožene slojeve, a u daljem radu namjerava i proširiti listu. Potrebna je sinhronizirana akcija svih državnih organa, počevši od lokalne zajednice do državnog nivoa kako bi se postigla maksimalna efikasnost investicija.

Potrebno je organizirati sastanke radnih grupa koje bi definirale put investiranja i brige za ovu populaciju, te koncentrirati sredstva kako ne bi dolazilo do preklapanja investiranja iz više izvora. Nakon postizanja dogovora kojem ne treba prejudicirati rješenje, u proces inkluzije treba uključiti i zavode za zapošljavanje koji bi mogli ove slojeve učiniti željenim aplikantom na konkursima putem dotacija, te privrednike kojima bi trebalo predstaviti kompetencije završenih studenata i prednosti zapošljavanja kadra koji spada u ovu kategoriju.

Na osnovu dobijenih rezultata sa sastanka radnih grupa, a u cilju što bržeg uspostavljanja sistema koji bi omogućili svim socijalnim grupama pravo na studiranje, potrebno je izraditi studiju o komparativnim prednostima ovih kategorija stanovništva po pojedinim oblastima.

Potrebno je raditi na informiranju i senzibilizaciji kako univerziteta, tako i cjelokupne javnosti, u cilju potpune inkluzije u procese visokog obrazovanja onih slojeva stanovništva koji do sada nisu učestvovali u akademskim procesima u većem broju.

3.3.2.11. Otvoriti puteve E-obrazovanja

- Putem organiziranja seminara i doedukacijskih sadržaja obezbijediti bolje obrazovanje nastavnika i voditelja obrazovnih institucija,
- Izgradnja digitalnih nastavnih sadržaja,
- Primjena tehnologije u upravljanju,
- Podrška e-obrazovanju i virtuelnim školama,
- Podrška širokopojasne (i bežične) mreže,
- Poticajno finansiranje.

3.3.2.12. Podizanje svijesti i senzibilizacija čitavog društva za društvo znanja

Izrada ozbiljnog plana odnosa s javnošću i marketinškog plana za senzibilizaciju ukupne javnosti za probleme u visokom obrazovanju, evropske i svjetske tokove savremene privrede zasnovane na kreativnosti i čistim tehnologijama, te za opredjeljenja Evropske unije za ostvarivanjem ideje društva znanja i tehnologija, kao nastavak nekadašnjeg procesa industrijalizacije, automatizacije i uvođenja novih tehnologija u industrijske procese.

Na osnovu plana trebalo bi organizirati sveobuhvatna istraživanja koja bi pokazala nivo razumijevanja savremenih ekonomskih procesa i kategorija kako u cjelokupnoj javnosti, tako i u uticajnim krugovima koji mogu pokrenuti procese modernizacije domaće privredne misli i prakse. Dugoročan i sistematičan pristup ovdje su od ključne važnosti za uspostavljanje sistema koji bi garantirao pristupačnost informacijama najširim slojevima društva, koji bi onda mogli

načiniti pritisak na rukovodeća tijela da domaće obrazovanje, nauku i privredu orijentiraju ka evropskim ciljevima definiranim u ideji društva znanja.

Svi obrazovni nivoi trebaju uvesti različite nivoe poduzetničke ekonomije, kao i uvode u shvatanje savremene ekonomije kroz različite predmete, a kao obavezan predmet u školama i na fakultetima koji obrazuju kadrove za privredna zanimanja. Proces se mora raditi kontinuirano u dužem vremenskom periodu kako bi se postigli vidljivi rezultati. Svi dosadašnji pokušaji u ovom smjeru pokazali su da je ove ciljeve nemoguće postići kampanjskim radom i u kratkom roku.

Područja koja treba unaprijediti da se promovira društvo zasnovano na znanju:

- ustanoviti veze između teorije i prakse i prakse/primjene u nekoliko područja, uključujući širenje i upotrebu IKT, investiranje u istraživanje i razvoj, i veze s poslovnim sektorom;
- ojačati koncept cjeloživotnog učenja koje će poboljšati sposobnosti ljudskih potencijala i tako omogućiti tranziciju prema ekonomiji znanja;
- poboljšati fleksibilnost i jačanje obrazovnog sistema, uključujući bolje veze između univerziteta i poslovnog svijeta.

3.3.2.13. Izvršiti modernizaciju nastavnih planova i programa - podrška doktorskim studijima

Bolonjski proces promovira i priznaje autonomiju integriranih univerziteta. S druge strane, univerziteti u BiH nose nasljeđe iz prethodnog socijalističkog sistema u kojem su univerziteti vrlo decentralizirane strukture s toliko centara moći, koliko i fakulteta. Iako je proces institucionalne integracije završen na pet od osam javnih univerziteta, doktorsko obrazovanje, nažalost, ostaje fragmentirano i usmjereno na fakultete i odsjeke umjesto na univerzitete. Takve dezintegrirane strukture obrazovanja dovode do raspuštanja istraživačkih radnika i mentora, kao i do nedostatka sistematskog i strateškog pristupa institucionalnom istraživanju. Doktorsko obrazovanje obično je implementirano od strane manje grupe profesora iz iste naučne discipline, i takvi programi su u velikoj mjeri isključivo zasnovani na mentorskoj shemi i/ili nastavnoj shemi koja se provodi na fakultetima/odsjecima, a ne na multidisciplinarnim programima. Na taj način, visokoškolske ustanove u BiH trenutno ne ispunjavaju brzo promjenjive potrebe tržišta rada i društva.

Kao rezultat svega navedenog, doktorsko obrazovanje i istraživački rad u cjelini izgubili su svoju privlačnost. Nedostatak privlačnih doktorskih programa negativno utiče na interne fluktuacije

kvalificiranog osoblja u proizvodnji znanja u javnoj administraciji i međunarodnim organizacijama, te tako uzrokuje dugoročni deficit kod potencijalnog istraživačkog kadra.

U istraživačkom radu i razvoju bitno je fokusirati se na poboljšanje brige za ljudske potencijale, otvaranje visokoškolskih ustanova prema javnim i privatnim sektorima, održavanje njihovih potreba i zahtjeva, kao i poboljšanje međunarodne saradnje putem uključivanja u međunarodne mreže istraživačke, razvojne i naučne mobilnosti. Univerziteti bi trebali moći promijeniti okvir doktorskih programa kako bi iskoristili ponuđene mogućnosti u novim razvojem u postojećim područjima i novonastalim granama naučnoistraživačkog rada. To zahtijeva manje fokusiranje na naučne grane, a veće fokusiranje na područja istraživanja, povezujući ih na taj način više sa naučnim ili komplementarnim područjima (uključujući humanističke nauke, društvene nauke, poduzetničke i menadžerske vještine), kao i jačanje interakcije studenata, istraživača i istraživačkih timova putem intenzivnije mobilnosti među različitim granama, sektorima i istraživačkim institucijama.

U pokušaju da se premosti jaz između sadašnjeg stanja u visokom obrazovanju u BiH i istraživačke djelatnosti i ciljeva identificiranih u navedenim strateškim dokumentima, potrebna je uspostava efikasnije strukture osiguranja kvaliteta u dizajniranju i provođenju doktorskih programa na javnim i privatnim univerzitetima u BiH. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke posebnu će pažnju posvetiti kvalitetnom upravljanju doktorskim obrazovanjem na nivou univerziteta i na razvoj standarda kvaliteta u doktorskom obrazovanju na državnom nivou i nivou univerziteta. U toku 2013. godine očekuje se donošenje zajedničkih standarda i smjernica za uspostavu doktorskih studija u okviru Tempus projekta „Uspostava osiguranja kvaliteta u doktorskim studijima“. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke učestvovat će u razmjeni informacija i uključiti sve visokoškolske institucije u javnu raspravu o budućim standardima u okviru doktorskih studija.

3.3.3. Naučnoistraživački rad

U bivšoj Jugoslaviji bitan značaj dat je naučnoistraživačkoj djelatnosti. Prije rata, Bosna i Hercegovina je izdvajala više od 1% BDP-a za naučnoistraživački rad, a takvi povoljni materijalni uslovi stimulirali su razvoj čvrste baze istraživačkih resursa, kadrova i infrastrukture. Nažalost, rat u periodu od 1992. do 1995. godine ukida ovakav razvoj i u potpunosti uništava naučni napredak. Trenutno, BiH je još uvijek suočena sa poslijeratnim izazovima koji su se itekako očitovali u sistemu visokog obrazovanja. Prema procjenama, više od 60% kvalificiranih naučnoistraživačkih i univerzitetskih kadrova napustilo je zemlju u posljednjih 15 do 20 godina. Spor ekonomski napredak doveo je do ograničenog ulaganja u naučnoistraživački rad (manje od 0,1% BDP-a).

BiH je još uvijek u razdoblju tranzicije, a strukturalne promjene dešavaju se u svim sferama života. U posljednjih 10 godina, sektor visokog obrazovanja je u stalnoj fazi reformi, naročito od 2003. godine kada je BiH potpisala Bolonjsku deklaraciju. Od tada se desilo mnoštvo strukturalnih promjena: razvoj nastavnog plana i programa u skladu sa Bolonjskim akcijskim linijama, uvođenje sistema i procesa internog osiguranja kvaliteta, itd. Jedan veliki dio koji ostaje da se rješava u nadolazećem periodu jeste restrukturiranje trećeg studijskog ciklusa obrazovanja, tj. dokorskog obrazovanja.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke sa svojim stručnim saradnicima izradilo je Strategiju razvoja nauke u Federaciji BiH za period od 2011. do 2021. godine, koja definira sva pitanja vezana za ovu oblast. Ove smjernice daju okvir djelovanja u nastojanju približavanja istraživačkog rada sa akademskom zajednicom.

3.3.3.1. Promocija i podrška projektima sa direktnom primjenom u privredi

Priznavajući ogroman potencijal naučnoistraživačkog rada kao jednog od ključnih faktora za bržu integraciju BiH u Evropske procese, BiH je nedavno usvojila zakone i strategije, koji imaju za cilj unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti u periodu od 2010. do 2015. godine: Zakonski okvir o naučnoistraživačkoj djelatnosti i koordinaciji interne i međunarodne saradnje u naučnom istraživanju u BiH i Strategija za razvoj nauke u BiH od 2010. do 2015. Međutim, neophodno je dodatno podržati ostvarivanje nekih od ovih prioriteta:

- jačanje kadrovskog potencijala i dostizanje kritične mase kvalitetnih istraživača za naučnoistraživačku djelatnost kroz obuku nove generacije naučnih radnika za nove tehnike i izazove. Posebna pažnja će biti data unapređenju kvaliteta (naročito kvaliteta mentorstva), fleksibilnosti, efikasnosti i interdisciplinarnosti obrazovanja;
- razvoj sistema evaluacije i praćenja kvaliteta rada u oblasti naučnoistraživačkog rada stvaranjem i jačanjem sistema za trajno praćenje relevantnih parametara. Takva akcija zahtijeva osposobljavanje kadrova, izrađivanje registra kompetentnih mentora i baza podataka, itd.;
- stimuliranje i jačanje procesa integracije nauke i istraživanja na univerzitetima putem uspostavljanja univerzitetskih struktura koje će integrirati i promovirati naučnoistraživačku djelatnost, uvezivanje znanja u obrazovanju, istraživanju i inovaciji, te unaprijediti kvalitet, efikasnost, fleksibilnost, multidisciplinarnost i interdisciplinarnost obrazovanja.

3.3.3.2. Kreiranje baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz BiH

S obzirom na rast i povećan broj visokoškolskih institucija u Federaciji BiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke kreirat će i održavati novu bazu podataka kao nadgradnju na postojeće baze podataka. Ovo će poslužiti da sve visokoškolske ustanove u Federaciji BiH imaju mogućnost ravnopravnog učešća na projektima i aktivnostima u Federaciji BiH. Posebna pažnja će se posvetiti kreiranju nove baze podataka o naučnicima koji žive u inostranstvu.

3.3.3.3. Podrška mladim istraživačima

Programi koji će biti razvijeni isključivo za mlade istraživače bit će u skladu sa evropskom praksom podrške mladim naučnicima i kreirani na ravnopravnoj osnovi u okviru javnog i privatnog sektora u visokom obrazovanju. Podrška i promocija mladih naučnika dodatna je vrijednost za razvoj akademsko-naučnih procesa na visokoškolskim institucijama. Potrebno je formiranje kriterija na osnovu kojih će se podržati rad mladih istraživača, a samim tim omogućiti kreiranje kvalitetne mreže mladih istraživača iz svih naučnih oblasti. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke pokrenut će inicijative za kreiranje e-Science prostora koji će omogućiti mladim istraživačima da objavljuju svoje radove na elektronskim WEB platformama.

3.3.3.4. Pristup evropskim i svjetskim bazama podataka

Redovna praksa Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke do sada je bila podrška naučnim radnicima, odnosno visokoškolskim ustanovama u finansiranju i omogućavanju pristupa svjetskim bazama podataka kao što su: EBSCO akademske baze podataka, ISI Web of Science, Current Contents Connect, ScienceDirect, Emerald i dr. Ova praksa će se nastaviti u budućnosti sa jasnim podacima o potrebama visokoškolskih institucija i njihovih biblioteka. Ministarstvo će napraviti analizu o potrebama i mogućnostima nastavka finansiranja.

3.3.4. Finansiranje visokoškolskih ustanova i naučnoistraživačkog rada

Glavni problemi u području finansiranja visokog obrazovanja javnih visokoškolskih ustanova u BiH, kao što je navedeno u *Studiji izvodljivosti reforme finansiranja visokog obrazovanja*⁶, su:

⁶ Gannicott Kenneth George, Glanville Hugh, Minkova Milena: *Studija izvodljivosti reforme finansiranja visokog obrazovanja*, Pismo ugovora No 2008/160909, završni izvještaj; mart 2009.

a.) Kantonalno finansiranje visokog obrazovanja – **neefikasna raspodjela sredstava**; ovakav pristup ne uzima u razmatranje porijeklo studenata, u smislu da je najteži finansijski teret stavljen na kantone koji imaju univerzitete/studijske programe, koje upisuje veći broj studenata (npr. Sarajevo) sa samo ograničenim doprinosima kantona bez univerziteta, iako studenti također dolaze iz tih kantona da studiraju negdje drugo.

b.) **Raspodjela budžeta na bazi ulaznih troškova** koji ne uzimaju u razmatranja bilo kakav princip optimalne raspodjele budžeta. Budžet je, uglavnom, planiran na osnovu troškova plata i doprinosa zaposlenih koji predstavljaju skoro i 90 % ukupnih troškova. Ovakav pristup potaknut na bazi ulaznih troškova ogromna je prepreka poboljšanju kvaliteta visokog obrazovanja s obzirom da nije zasnovan na indikatorima uspjeha ili dostignućem unaprijed dogovorenih ciljeva.

c.) Trezorski sistem **bez efikasnog upravljanja rashodima**, također ne doprinosi mjerenju rezultata, isplativom postizanju ciljeva, ili bilo kakvim drugim indikatorima kvaliteta visokog obrazovanja i istraživačkog rada na univerzitetkim institucijama. Autonomija univerziteta u raspolaganju dodijeljenim (budžetskim), zarađenim i/ili na drugi način ostvarenim prihodima zvanična je propagirana platforma Evropske asocijacije univerziteta, a također je kriterij, mjerilo i uslov u Evropskim sistemima akreditacije visokoškolskih ustanova.

d.) **Niska unutrašnja efikasnost** bez uzimanja u razmatranje efikasnosti visokoškolskih ustanova, vodeći se činjenicom da se 43% budžeta troši na studente koji odustanu od studiranja i nikada ne završe školovanje (oko 50% studenata). Godišnja stopa studenata koji odustanu od studiranja i onih koji ponavljaju studije je znatna (13%, odnosno 24%). Za studente koji završe studij, u prosjeku je potrebno 7 godina da se završi četverogodišnji program. Stopa odustajanja od studija je izuzetno visoka jer ne postoje finansijski poticaji da bi univerziteti stimulirali uspjehe studenata i efikasnije upravljali nastavnim procesom.

Predlažemo tri ključne mjere kako bi se poboljšalo finansiranje visokog obrazovanja u Federaciji BiH:

1. Izmijeniti **sistem kantonalnog finansiranja visokog obrazovanja** u Federaciji BiH kako bi se suzbila pogrešna raspodjela sredstava među kantonima, a istovremeno uzeti u razmatranje složeni institucionalni kontekst BiH. Tokom javne rasprave o nacrtu dokumenta, pojedini univerziteti izrazili su spremnost i volju da se otvori proces prijenosa nadležnosti nad visokoškolskim ustanovama u oblasti finansiranja sa kantonalnog na nivo Federacije BiH.

2. Stvoriti kombinirani sistem finansiranja koji će uvažiti i **finansiranje po studentu**, čime finansiranje ne bi bilo zasnovano na ulaznim troškovima, već na broju studenata; putem SOR-a, uspjeh se može mjeriti prema tekućim evropskim praksama.

3. Uspostaviti bolji proces planiranja i raspodjele sredstava putem razvijanja **Srednjoročnog okvira rashoda - SOR** (Medium-Term Expenditure Framework - MTEF) za sektor visokog obrazovanja. Ovakav pristup zasnovan je na rezultatima i ciljevima, efikasnosti i cjelokupnoj vrijednosti novca za rashod. Prema tome, ključno je da se definiraju indikatori uspješnosti i isti povežu sa namijenjenim rashodima.

Predložene mjere treba usaglasiti sa rezultatima tekućeg IPA projekta o reformi finansiranja visokog obrazovanja u BiH, a Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u narednom periodu, na osnovu prijedloga ovog projekta i u skladu sa ovom strategijom, inicirati raspravu i predložiti promjene u sistemu finansiranja visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH. Međutim, promjena sistema tekućeg finansiranja visokog obrazovanja u Federaciji BiH ne rješava akutnu potrebu za investicijama u visoko obrazovanje. Zastarjevanje postojeće naučne i nastavne opreme, mala ulaganja na godišnjem nivou u znavljanje i nabavke nove opreme, energetska neefikasnost, i drugi problemi vezani za nizak nivo investicija u sektor visokog obrazovanja su dominantni. Prema nekim procjenama u ranije provedenim studijama, univerzitetima u Federaciji BiH nedostaje 100 miliona KM investicijskog kapitala da bi se dovršili, odnosno budžetirali postojeći projekti infrastrukture i opreme. S obzirom da se radi o značajnim finansijskim sredstvima, međunarodna pomoć ili zaduženja preko međunarodnih finansijskih institucija ostaje kao jedna od opcija koju treba razmatrati tokom implementacije ove strategije.

3.3.5. Međunarodna saradnja i saradnja između bh. visokoškolskih institucija

Projekti koji imaju za cilj podršku mobilnosti nastavnika i studenata, razvoj visokog obrazovanja i podršku naučnoistraživačkim performansama najveći su izvor međunarodne saradnje. Nažalost, poslije rata u Bosni i Hercegovini ne postoje jasno strukturirani projekti koji omogućavaju studentima, akademskim i naučnim radnicima učešće u međunarodnim projektima. Najčešći izvor i pristup je individualna inicijativa malog kruga pripadnika akademske zajednice. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izradit će plan i način podrške međunarodnim projektima i inicijativama, kao i sinergijski rad na međunarodnim projektima u BiH. U narednom periodu Bosna i Hercegovina može očekivati jači priliv sredstava Evropske unije, namijenjenih za razvoj visokog obrazovanja i nauke. U uskoj saradnji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH, Ministarstvo će napraviti bazu podataka međunarodnih projekata, sa

posebnim fokusom na FP7 i Horizon. Ovaj pristup omogućit će kreiranje i zajedničkih kriterija za sufinansiranje, kao i jačanje zajedničkih inicijativa, te kreiranje zajedničkih prioriteta.

Pored međunarodne saradnje, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izradit će kriterije za podršku domaćim inicijativama i podršku bh. institucijama u zajedničkim projektima. Na ovaj način će se poboljšati kvalitet i ujednačiti načini djelovanja, a na osnovu istih principa i standarda.

4. SWOT analiza

Strenghts (Snage)

Strenghts (Snage) su ona pozitivna unutrašnja svojstva sektora visokog obrazovanja u Federaciji BiH.

- jasna misija i vizija Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke;
- definirana nadležnost u okviru Ustavnih nadležnosti;
- višedecenijsko akademsko nasljeđe;
- postojanje strateških razvojnih planova i akcionog plana;
- respektabilan profesionalni potencijal bivših studenata u zemlji i inostranstvu;
- privrženost postizanju izvrsnosti u nastavnim i istraživačkim aktivnostima;
- intenzivna saradnja sa međunarodnom akademskom zajednicom;
- kvalitet ljudskih resursa;
- uspostavljen sistem osiguranja kvaliteta na svim javnim univerzitetima;
- čvrsta opredijeljenost Ministarstva da podrži promjene i restrukturiranje u skladu sa promjenama i kretanjima u evropskom akademskom prostoru;
- postojanje neophodne kritične mase nastavnika i saradnika spremnih na reformu;
- otvorenost Ministarstva prema novim idejama;
- veliki profesionalni potencijal bivših studenata u zemlji i inostranstvu;
- svijest o vlastitoj odgovornosti za razvoj;
- određeni broj uglednih naučnika i istraživača;
- veliki broj visokoškolskih ustanova;
- velika dijaspora spremna da se uključi u procese reforme;
- postojeći naučnoistraživački i razvojno-istraživački instituti;
- razvijena i savremena telekomunikacijska mreža.

Weaknesses (Slabosti)

Weaknesses (Slabosti) su ona unutrašnja svojstva sektora koja mogu oslabiti procese.

- neusklađenost Zakona o visokom obrazovanja u odnosu na Okvirni zakon o visokom obrazovanju BiH;

- dezintegriranost tri javna univerziteta i nemogućnost upravljanja univerzitetom kao cjelinom;
- pretežna usmjerenost u nastavi na prijenos informacija i “usvajanje” znanja;
- nepostojanje stabilnog izvora sredstava za naučnoistraživački rad;
- nedovoljno uključivanje studenata u naučnoistraživački rad;
- nedostatno i neadekvatno riješeno finansiranje visokog obrazovanja;
- relativno loša motiviranost univerzitetskog osoblja;
- slabo ulaganje u osposobljavanje nastavnika i saradnika za korištenje novih tehnologija, nastavnih metoda i tehnika;
- nedostatak kvalitetnog administrativnog kadra za podršku aktivnostima međunarodne saradnje, mobilnosti studenata;
- uključivanje u različite međunarodne mreže i projekte i sl.;
- nezadovoljavajući omjer nastavnih i naučnoistraživačkih aktivnosti na štetu naučnoistraživačkih aktivnosti;
- neadekvatno praćenje provođenja odluka i zakona;
- nezadovoljavajuća komunikacija i koordinacija između univerzitetskih ustanova;
- neodgovarajuća infrastruktura u području informacijskih tehnologija;
- nedovoljan broj usavršavanja u inostranstvu za vrijeme i neposredno nakon doktorskog studija;
- nedovoljan broj istraživačkih projekata s privredom;
- nezadovoljavajuća saradnja s privredom;
- nezadovoljavajuća zajednička infrastruktura – nepostojanje centra za cjeloživotno učenje, centra za transfer tehnologija i sl.;
- nedovoljno uključivanje studenata u naučnoistraživački rad i u organe odlučivanja;
- dugogodišnji proces marginalizacije nauke i istraživanja;
- nepostojanje adekvatnog registra studijskih programa, naučnoistraživačkog rada i infrastrukture;
- slaba iskorištenost postojeće naučnoistraživačke infrastrukture i nedovoljna ulaganja u nauku;
- neadekvatna i nerazvijena akademska i naučnoistraživačka mreža u BiH;
- veliki postotak “Brain-drain“ (“odljeva mozgova“).

Opportunities (Prilike)

Opportunities (Prilike) su oni trenutni ili budući uslovi i promjene u Federaciji BiH koje može trenutno ili u budućnosti iskoristiti za poboljšanje procesa.

- prisutna svijest javnosti o neophodnosti uključenja u evropski akademski prostor;
- povećanje saradnje u nastavi i istraživanjima s visokoškolskim i naučnim ustanovama na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou;
- opredjeljenost ukupne BiH akademske zajednice za provedbu Bolonjskog procesa i uključivanje u Evropski akademski prostor;
- mogućnost aktivnog učešća u raznim evropskim projektima (FP7, Erasmus Mundus, Tempus, CEEPUS i sl.);
- stalno povećanje potreba privrede za cjeloživotnim usavršavanjem;
- povezivanje različitih naučnih područja i pokretanje interdisciplinarnih projekata;
- Ministarstvo, u saradnji sa javnim i privatnim sektorom, uz podršku lokalne zajednice može povećati istraživačko-nastavnu bazu i doprinijeti razvoju regionalne privrede i društvenog okruženja;
- redovnim praćenjem i podrškama za unapređenje kvaliteta, podizanjem svijesti o kvalitetu, uključivanjem svih činilaca, te boljom koordinacijom uz jačanje savjetodavne uloge Ministarstva;
- otvaranje mogućnosti za povećanje mobilnosti nastavnika i studenata kroz uspostavljene međunarodne mreže i projekte;
- potencijal mladog naučnoistaživačkog kadra;
- mogućnost koju pruža transfer tehnologije u cilju bržeg usvajanja znanja;
- mogućnost angažiranja naših stručnjaka iz inostranstva;
- povećana potražnja za naučnicima, istraživačima i stručnjacima u svijetu pruža mogućnost proaktivnim naučnim zajednicama;
- veći uticaj naučnoistraživačkog rada na privredu.

Threats (Prijetnje)

Threats (Prijetnje) su ona postojeća ili buduća svojstva i uslovi okoline koja imaju ili će u budućnosti imati negativan uticaj na uspješnost realizacije predviđenih ciljeva Ministarstva.

- neriješen sistem finansiranja visokog obrazovanja u Federaciji BiH;
- nedostatak jasne strategije razvoja visokog obrazovanja na kantonalnim nivoima;
- nedovršena zakonska regulativa i loša implementacija postojeće legislative;
- ograničena mogućnost zapošljavanja naučnih kadrova;
- nepovoljna ekonomska situacija u zemlji i nedostatak materijalnih sredstava potrebnih za promjene;
- konstantan "odljev mozgova";

- nekontroliran i nesistematski razvoj visokoškolskih ustanova u pojedinim dijelovima Federacije BiH na štetu kvalitete;
- slabe povratne veze između privrede i univerziteta;
- nastavak marginalizacije RTD-a na svim nivoima;
- nepostojanje kulture cjeloživotnog učenja;
- izostanak razumijevanja društvenih posljedica zbog naučnoistraživačke emigracije (brain drain).

5. Zaključak

Uvažavajući ograničenu nadležnost Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke u sektoru visokog obrazovanja, ovim dokumentom definiraju se djelovanja i prioriteti kako bi se na što optimalniji način nastavili procesi podrške visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Osnovni zajednički definirani cilj je približavanje visokoškolskih ustanova BiH ka Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Djelovanje kantona u Federaciji BiH jasno je određeno i definirano Ustavom Federacije BiH. Kantonima pripada utvrđivanje obrazovnih politika, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, te utvrđivanje i provođenje kulturnih politika.

U skladu sa Ustavom Federacije BiH, donesenim strateškim ciljevima, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ubuduće će razvijati svoje kapacitete u cilju što bolje koordinacije sinhroniziranih aktivnosti na svim nivoima Federacije Bosne i Hercegovine kako bi se sistematski prišlo problemu razvoja visokog obrazovanja i nauke. U narednom periodu od deset godina, Ministarstvo će imati jaku savjetodavnu ulogu, što predviđa praćenje i redovni monitoring razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH.

Početni koraci moraju biti planirani u onim oblastima koje su predložene kao prioritet u realizaciji strateških ciljeva i ispunjavanja misije Ministarstva.

Tokom realizacije predviđenih programa i aktivnosti, Ministarstvo će redovno vršiti interne analize uspješnosti i, ukoliko postoji potreba, korigirati planove i prilagođavati ih trenutnim potrebama.

Osnivanje Vijeća za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji BiH

Na osnovu ideje Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, a u skladu sa stvarnim potrebama, predlaže se formiranje Vijeća za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji BiH. Formiranje ovakvog tijela, koje ne mora biti na nivou ministara obrazovanja, nameće se kao bitan preduslov za provedbu reforme visokog obrazovanja. Ovo tijelo bi se bavilo kako internim, tako i različitim problemima kantona i visokoškolskih ustanova, čiji su osnivači kantoni, uz koordinaciju Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, na provedbi reforme visokog obrazovanja.

Jedan od glavnih preduslova za realizaciju reforme visokog obrazovanja je i usklađivanje zakonâ sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju, kao i praćenje harmonizirane primjene zakonskih rješenja i odluka na svim nivoima od strane ingerentne instance.

Za ispunjenje tog cilja potrebno je djelovati sinhronizirano, putem koordinacije aktivnosti svih nosilaca i zainteresiranih strana, kako bi primjena Zakona o visokom obrazovanju bila harmonizirana na području cijele Federacije BiH. Prijedlog Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke je da se te aktivnosti povjere Vijeću za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji BiH.

Osim aktivnostima sinhronizacije, predlažemo da se Vijeće bavi i sljedećim pitanjima bitnim za provedbu reforme visokog obrazovanja:

- zauzimanje zajedničkih stavova po pitanju razvoja i reforme visokog obrazovanja;
- koordinacija aktivnosti određivanja zajedničkih prioriteta u razvoju i reformi visokog obrazovanja kako bi se fokusirala sredstva i energija;
- koordinacija na izradi strateških pravaca ili strategija za razvoj visokog obrazovanja;
- problemi finansiranja visokog obrazovanja;
- kapitalni projekti visokoškolskih ustanova;
- problemi integracije univerziteta;
- pripreme prijedloga zajedničkih projekata za kandidiranje za EU fondove.

6. Akcioni – vremenski plan 2013. - 2022.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Sinergija i usaglašavanja zakona o visokom obrazovanju u Federaciji BiH	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Detaljna analiza postojećih zakona	X									
Donošenje novih statuta i strategija razvoja visokoškolskih ustanova	X									
Praćenje izmjena i dopuna zakona o visokom obrazovanju, strateških dokumenata i statuta	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Promocija i podrška visokoškolskim ustanovama – nastava i studenti	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mobilnost	X									
Priznavanje prethodnog učenja	X	X								
Internacionalizacija visokog obrazovanja u Federaciji BiH	X									
Osiguranje kvaliteta	X	X								
Uključenje visokog obrazovanja Federacije BiH u Evropski prostor visokog obrazovanja i Evropski istraživački prostor	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kreiranje baze podataka o prošlim i tekućim međunarodnim projektima	X	X								
Uvođenje cjeloživotnog učenja (LLL)	X	X	X							
Postići punu integraciju univerziteta	X									

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Jačanje autonomije univerziteta	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Uvrstiti socijalnu dimenziju u visoko obrazovanje	x	x								
Otvoriti puteve E-obrazovanja	x	x								
Podizanje svijesti i senzibilizacija čitavog društva za društvo znanja	x									
Izvršiti modernizaciju nastavnih planova i programa - podrška doktorskim studijima	x									
Naučnoistraživački rad	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Promocija i podrška projektima sa direktnom primjenom u privredi	x	x	x							
Kreiranje baze podataka o naučnicima u Federaciji BiH i inostranstvu porijeklom iz BiH	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Podrška mladim istraživačima	x									
Pristup evropskim i svjetskim bazama podataka	x									
Finansiranje visokoškolskih institucija i naučno-istraživačkog rada	x	x								
Međunarodna saradnja	x									
Monitoring i praćenje implementacije Akcionog plana 2012. - 2022.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x